

УДК 336.226.1

ОПОДАТКУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

TAXATION OF CRYPTOCURRENCY IN UKRAINE: REALITIES AND PROSPECTS

Чаплінська О. В.,

*студентка магістратури факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті досліджено проблему оподаткування криптовалюти в Україні. Проаналізовано досвід провідних іноземних держав у сфері оподаткування цифрової валюти. Розроблено рекомендації щодо оподаткування віртуальної валюти на загальних підставах, з урахуванням пільгового періоду. Запропоновано віднесення операцій з обміну електронної валюти на товари та послуги, відчуження валюти до об'єктів оподаткування ПДВ.

Ключові слова: криптовалюта, цифрова валюта, віртуальна валюта, оподаткування криптовалюти, майнінг, правовий статус криптовалюти, об'єкти оподаткування ПДВ.

В статье исследована проблема налогообложения криптовалюты в Украине. Проанализирован опыт ведущих иностранных государств в сфере налогообложения цифровой валюты. Разработаны рекомендации по налогообложению виртуальной валюты на общих основаниях, с учетом льготного периода. Предложено отнесение операций по обмену электронной валюты на товары и услуги, отчуждения валюты к объектам налогообложения НДС.

Ключевые слова: криптовалюта, цифровая валюта, виртуальная валюта, налогообложения криптовалюти, майнінг, правовой статус криптовалюти, объекты налогообложения НДС.

The article deals with the problem of taxation of cryptocurrency in Ukraine. The experience of the leading foreign countries in the field of taxation of the digital currency has been analyzed. Recommendations for the taxation of the virtual currency on the general grounds, taking into account the grace period, have been developed. It is proposed to assign operations of exchange of e-currency for products and services, alienation of currency to objects of VAT taxation.

Key words: cryptocurrency, digital currency, virtual currency, taxation of cryptocurrency, mining, legal status of cryptocurrency, VAT taxation objects.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, комп'ютеризація всіх без винятку сфер суспільного життя беззаперечно впливає на функціонування фінансової системи держави та зумовлює виникнення нових фінансових інститутів та інструментів.

Посилення ролі «цифрової економіки» на світовій арені та в Україні зокрема спричинило виникнення абсолютно нового активу – цифрової валюти. Наразі сукупна капіталізація ринку криптовалюти станом на березень 2019 року становить 172 млрд дол [1]. Незважаючи на спірність та неоднозначність цієї категорії багато провідних країн світу розробили та впровадили в законодавство систему норм, які регулюють фінансові операції в цифровому просторі, і цим самим забезпечили надходження коштів до державного бюджету від оподаткування діяльності на ринку криптовалюти.

Згідно з даними Bitcoin Foundation Ukraine в 2014 році Україна ввійшла в Топ-10 країн з найбільшою кількістю користувачів Bitcoin. Незважаючи на це, в нашій державі дотепер не визначено правовий статус криптовалюти, а також не передбачено її оподаткування.

Дослідженням окремих питань правового статусу, розвитку та функціонування криптовалюти займалися такі

зарубіжні та вітчизняні вчені, як А. Бергман, Б. Бернанк, А. Квітка, М. Куцевол, Т. Петрова, М. Руда, Н. Омельчук, Р. Прайс, М. Швайк та інші. Проблемам внесення змін до податкового законодавства, вдосконалення податкової системи, діяльності контролюючих органів та фіскальної політики загалом присвячені роботи В. Андрущенко, Н. Ісаєвої, О. Майстеренко, А. Федосова та інших. Проте в науковій літературі недостатньо досліджена проблема оподаткування в сфері цифрової економіки, в тому числі і криптовалюти.

Незважаючи на те, що популярність віртуальної валюти активно зростає і на цей час є невіддільною частиною цифрової економіки в Україні, залишається неврегульованим питання оподаткування відповідної діяльності.

Під впливом інформаційних технологій світ змінюється шаленими темпами, тому вимагає швидкої адаптивності від його учасників. Насамперед це стосується держави та її податкової політики. Несвоєчасне вирішення проблеми оподаткування операцій з криптовалютою призведе до втрати фінансових потоків, що негативно вплине на бюджетну систему України.

Метою наукової статті є дослідження проблеми оподаткування криптовалюти в Україні, аналіз зарубіжного

досвіду правового регулювання у сфері оподаткування цифрової валюти та розробка рекомендацій щодо вирішення вищезазначеної проблеми.

Поняття «криптовалюта» є новим і недостатньо розкритим в науковій літературі, тому має багато визначень та тлумачень. У Вікіпедії криптовалюта (від англ. *Sturtpoint*) визначається як вид цифрової валюти, емісія та облік якої засновані на асиметричному шифруванні та застосуванні різних криптографічних методів захисту, таких як *proof-of-work* та/або *proof-of-stake* [2].

У проєкті Закону України «Про обіг криптовалюти в Україні» від 06.10.2017 р. № 7183 це поняття визначається як програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [3].

Криптовалюта не має фізичного вигляду, а існує лише в електронній формі і являється комп'ютерним кодом, який створюється за допомогою технології криптографії, тобто шифрування даних. Одиницями вимірювання є «coin», з англійської – монета. Станом на 2018 рік у світі зареєстровано 1,5 тисячі видів криптовалют, найпоширенішими з яких є Bitcoin, Bitcoin Cash, Ethereum, Ripple, EOS, Litecoin [4, с.713].

Отримати таку валюту можна двома способами. Перший – купівля продаж, другий – майнінг (генерація валюти за допомогою спеціального обладнання шляхом підбору цифрового підпису, що формує закритий блок).

Виникнення такого явища, як «криптовалюта», та поява операцій щодо її відчуження означає, що для України з'явилося абсолютно нове джерело, яке може оподатковуватись. Тому, на нашу думку, першочерговим завданням держави на даному етапі є розробка ефективних заходів, спрямованих на розширення бази оподаткування, та як наслідок, забезпечення додаткових надходжень до державного бюджету у вигляді податків на криптовалюту.

Порядок оподаткування цифрових валют та операцій з нею залежить від визначення її правової природи на рівні законодавства. Сьогодні в Верховній Раді України зареєстровано два законопроєкти. Перший – проєкт Закону України «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 від 06.10.2017, в якому зазначається, що цифрова валюта є «способом міни» (обміну), а отже, вона визнається товаром [3]. Другий – проєкт Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183 – 1 від 10.10.2017 визначає віртуальну валюту як фінансовий актив [5]. Більшість провідних країн світу на рівні законів визначили правову природу цифрової валюти і розглядають її переважно як власність або фінансовий актив.

До основних податків, якими обкладається майнінг та інші операції з цифровими грошима, належать: 1 – податок на дохід фізичних осіб; 2 – податок на прибуток підприємства; 3 – податок на капітал. При цьому оподаткування операції залежить від визначення правової природи валюти [6, с. 103]. Окрім того, невирішеним залишається питання віднесення операцій з криптовалютою до об'єкту оподаткування ПДВ. Щодо цього питання Європейський Суд прийняв рішення по справі C-264/14 стосовно спору між податковим органом Швеції та Девідом Хедквістом. Причиною звернення до Суду виступило питання належності послуг по обміну традиційних валют на біткойн та навпаки до об'єкту оподаткування ПДВ. Суд дійшов висновку, що «операції з обміну платіжними засобами (криптовалютою) є такими, що не підпадають під поняття «постачання товарів», а тому повинні вважатись операціями з постачання послуг» [7]. Отже, дії з обміну традиційних валют на цифрові звільняються від ПДВ, оскільки в цілях оподаткування ЄС прирівнює купівлю – продаж криптовалют до операцій з обміну звичайних валют, банкнот та монет.

На нашу думку, перш ніж висловлювати пропозиції щодо адаптації вітчизняної податкової системи до об'єктивних відносин, які складаються під впливом цифрової економіки, доречно проаналізувати досвід провідних іноземних держав, які вже відреагували на виклики економіки і розробили ефективні норми щодо оподаткування цифрової валюти та операцій з нею.

Одною з перших країн, яка відразу здійснила регулювання відносин у сфері цифрового бізнесу, є Велика Британія. Криптовалюта визначається як фінансовий актив, дохід від якої, отриманий фізичними особами, обкладається ПДФО на загальних підставах, а дохід суб'єкта господарювання обкладається податком на приріст капіталу. ПДФО стягується з постачальників товарів та послуг, оплата за які здійснюється цифровими валютами, у фунтах стерлінгів, еквівалентно вартості товарів і послуг в криптовалюті за курсом на момент угоди. Проте дохід, отриманий в результаті майнінгу, та подальші операції щодо обміну на гроші, не є об'єктом оподаткування ПДВ [8, ст. 7].

У Німеччині цифрова валюта офіційно визнана розрахунковою грошовою одиницею, а операції з нею обкладаються податком на приріст капіталу, якщо обсяг операції становить більше 600 євро і прибуток отримано протягом року з моменту отримання валюти.

В Ізраїлі криптовалюта визначена як «фінансовий актив» та обкладається податком на приріст капіталу, що сплачують приватні інвестори у розмірі 25%, ПДВ у розмірі 17%, що сплачують майнери та біржі [8].

Прикладом ефективної податкової політики в сфері оподаткування цифрової валюти є Канада. В законодавстві цієї країни цифрова валюта визначається як майно. За допомогою «цифрових грошей» можна оплачувати товари і послуги. Під час здійснення угод, предметом яких виступає криптовалюта, стягується податок на доходи та податок на приріст капіталу. Майнінг, який здійснюється в комерційних цілях, також обкладається податком на доходи. Також підлягає оподаткуванню заробітна плата, отримана в цифровій валюті.

Наступною прогресивною країною, яка розглядає криптовалюту як майно, товар, є Сполучені Штати Америки. В США ставка податку залежить від суми прибутку, тривалості операції та становить від 15% до 35%. Додатково можуть сплачуватись місцеві податки, ставки яких в штатах відрізняються та встановлені в межах від 0 до 10%. В законодавстві визначено обов'язок ведення запису всіх операцій з електронною валютою. У разі відсутності документального підтвердження здійснених операцій база оподаткування розраховується з урахуванням найвищої вартості криптовалюти на день продажу.

Платники податків, які здійснюють операції з цифровою валютою, зокрема біткойнтом, повинні включати вартість отриманої валюти в свої річні декларації. Окрім того, заробітна плата, отримана в віртуальній валюті, є об'єктом оподаткування на доходи фізичних осіб та внесків на соціальне страхування [9].

Що ж до оподаткування віртуальної валюти в Україні, то, на жаль, відсутні податкові норми, які б регулювали здійснення діяльності щодо стягнення податків. Проте 30 жовтня 2017 року до Верховної Ради України було подано законопроєкт «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та її похідних в Україні)» № 7246, в якому визначається, що операції з цифровою валютою не є об'єктом оподаткування, а доходи, отримані від таких операцій, не можна включати до загального оподаткування доходів платника податків. Окрім того, відповідно до ч. 3 проєкту Закону пропонується внести зміни до п.196.1 ст. 196 Податкового кодексу, що передбачають звільнення учасників угод з криптовалютою та майнерів від оподаткування ПДВ [10].

Наразі в Верховній Раді зареєстровано два законопроєкти «Про внесення змін до Податкового кодексу України

щодо оподаткування операцій з віртуальними операціями в Україні» від 14.09.2018 №9083 та від 27.09.2018 № 9083-1. Перший проект передбачає податок на прибуток із ставкою 18%, проте встановлюється пільговий період до 31.12.2024 – 5%. Прибуток, отриманий фізичними особами, обкладається ПДФО зі ставкою 5% до 31.12.2024, а з 01.01.2025 справлятиметься відповідно до загальної ставки. Також не передбачається сплата ПДВ [11].

Альтернативний Законопроект по-іншому визначає розмір ставок оподаткування операцій з криптовалютою. В проекті передбачається використання загальних ставок оподаткування з урахуванням пільгового періоду, який діятиме до 31.12.2029 і відповідно до якого майнери та особи, які здійснюють операції з цифровою валютою, звільняються від сплати усіх податків [12].

Розробка правових норм та заходів оподаткування криптовалюти в Україні насамперед необхідна для дотримання основного принципу оподаткування – загальності. Відповідно до Податкового кодексу, дохід на території України має бути задекларований та з нього мають сплачуватись податки [13]. Окрім того, на нашу думку, операції з цифровою валютою завжди мають на меті отримання прибутку, а тому можуть належати до підприємницької діяльності. Щодо майнінгу, ми підтримуємо позицію Державної служби статистики України, яка відносить діяльність з видобування криптовалюти до видів економічної діяльності та класифікує її з позиції 64.19 КВЕД «Інші види грошового посередництва», а купівлю – продаж цифрової валюти з позиції 66.19 «Інша допоміжна діяльність у сфері фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення» [14]. За таких обставин оподаткування діяльності з криптовалютою є обов'язковим, оскільки зумовлене самою природою такої діяльності.

З метою визначення правового статусу цифрових грошей на законодавчому рівні Україні слід перейняти досвід провідних країн світу та встановити загальні правила оподаткування, визначені ПКУ. Проте для стимулювання нового виду діяльності, залучення іноземних інвестицій в Україну та зацікавлення майнерів в легалізації бізнесу необхідно встановити зменшені ставки податків на певний період часу. При цьому розмір повинен бути конкурентоспроможний (незавищений) та не становити 0%, оскільки

державна не зацікавлена в цьому. Тому доцільно визначити ставку у розмірі 5–10% від бази оподаткування. Проаналізувавши ПК України, базу оподаткування в такому разі слід визначити наступним чином: від доходу, отриманого в результаті такої діяльності, відняти понесені витрати в результаті такої діяльності. Пільговий період доречно встановити на 5 років, оскільки цього часу достатньо для розвитку нової сфери. Також фізичні особи зобов'язані сплачувати військовий збір у розмірі 1.5%.

Операції з криптовалютою можуть бути об'єктом оподаткування ПДВ лише за умови визнання їх товаром. При порівнянні із Податковим кодексом України майнінг цифрових грошей не підпадає під об'єкт оподаткування ПДВ, оскільки сам видобуток криптовалюти по своїй суті є виключно виробництвом, що не обкладається даним податком. А саме подальші операції з обміну видобутої валюти на товари та послуги, відчуження валюти є потенційними об'єктами ПДВ. Проте, якщо майнер добровільно зареєструється платником ПДВ та виконає вимоги, визначені в п. 181.1 ПКУ, він може стати платником зазначеного податку.

Розвиток податкової системи будь-якої країни пов'язаний з еволюцією господарських відносин у світі загалом та в кожній окремій державі зокрема. Ефективність та доцільність такої системи залежить від її адаптивності до об'єктивних обставин, що виникають в суспільстві. Цифрова економіка як нове явище вимагає швидкого регулювання державних органів, в тому числі і податкових, на породжувані нею відносини. Тому першочерговим завданням податкової системи повинна стати розробка та впровадження правових норм та заходів, спрямованих на оподаткування операцій з віртуальною валютою, з метою розширення бази оподаткування і забезпечення надходження додаткових коштів до державного бюджету.

Для врегулювання відносин у сфері оподаткування криптовалюти та операцій нею необхідно: по-перше, визначити на законодавчому рівні правову природу цифрової валюти; по-друге, визначити методику обліку операцій з віртуальними грошима; по-третє, внести зміни в чинний Податковий кодекс України в частині обов'язковості оподаткування криптовалюти та угод з нею, розробити базу оподаткування, визначити ставки та порядок сплатення податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Курс криптовалют до долара. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/crypto/>.
2. Криптовалюта. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Криптовалюта>.
3. Проект Закону України «Про обіг криптовалюти в Україні» від 06.10.2017 р. № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
4. Момот І.О., Момот Ю.Г., Козенков Д.Є. Сутність та особливості функціонування криптовалют. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/107.pdf.
5. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні: проект Закону України від 10.10.2017 №7183-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710.
6. Волосович С. Державне регулювання ринку криптовалют: зарубіжний досвід. URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2018/01\(96\)/10.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2018/01(96)/10.pdf).
7. Рішення Європейського Суду Справедливості по справі № C-264/14 від 22.10.2015. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d63c623f37b188401e9426dd1c518b0370.e34KaxilC3qMb40Rch0SaxyMchn0?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=690897>.
8. Прокопенко Н.С., Фененко П.О., Тимошенко А.О. Оподаткування криптовалютного бізнесу: реалії і перспективи. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2018/3.pdf.
9. IRS Notice 2014-21. IRS Virtual Currency Guidance. *The Internal Revenue Service*. 14.04.2014. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf>.
10. Проект Закону «Про внесення змін до Податкового Кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та її похідних в Україні)» № 7246 від 30.10.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62816.
11. Проект Закону «Про внесення змін до Податкового Кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними операціями в Україні» від 14.09.2018 №9083. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597.
12. Проект Закону «Про внесення змін до Податкового Кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними операціями в Україні» від 27.10.2018 №9083-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64696.
13. Податковий Кодекс України. Затверджений від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
14. Щодо кодування діяльності з «майнінгу» криптовалют відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД-2010), лист Держстату від 05.10.2018 р. № 14.4-09/435-18. URL: <http://www.visnu.com.ua/ru/news/100010386-schodo-koduvannya-diynalnosti-z-mayningu-kriptovalyut-vidpovidno-do-klasifikatsiyi-vidiv-ekonomichnoyi-diynalnosti-kved-2010-list-derzhstatu-vid-05-10-2018-r-no-14-4-09-435-18?preview=1545811177>.